

ÇAĞDAŞ SAHNEDE "GREV"

Ayşegül Yüksel

Ankara Çağdaş Sahne "Yusuf ile Menofis" ve "İsyan"dan sonra, Mart ayında sergilenen "Grev"le, 'sömürü'ye karşı 'yaşama' hakkını savunan emekçinin durumunu bu kez de 1970'ler Türkiye'sinin gerçekleri ışığında inceliyor. Metin yazarı Nihat Asyalı'ya Yusuf Dağüstün yardımcı olmuş ve sahne üstü gösterisi Yılmaz Onay yönetiminde tüm Çağdaş Sahne sanatçılarının oyunculuklarının yanı sıra metne ve sahneleme yöntemine olan katkılarıyla gerçekleşmiş. Vecdi Sayar'ın dekoruyla ve Maksut Göksu (Bir Hazin Hürriyet) ile Yusuf Dağüstün'ün (Harbola ki, işçi Düğünü) müziğiyle bütünleşmiş "Grev". Devrimci gerçekçilikle, imgelem ve yaratma gücünün ve usta tiyatroculuğun böylesine bir uyum içinde bağdaştırıldığı bir başka yerli oyun izleyebilmek için belki uzun süre beklemek gerekecek. Mutlaka görülmeli "Grev"; en kusursuz biçimini alana dek içtenlikle eleştirilmeli ve Çağdaş Sahne sanatçılarının devrimci ulusal Türk tiyatrosu adına harcadığı "emek" değerlendirilmeli.

Üç Oyun ve Zincirin Üç Halkası

Nazım Hikmet "Yusuf ile Menofis"te Kutsal Kitap öykülerinin satır aralarında gizli sömürü düzenini gün ışığında incelemiş, "güçlü" olduğu için "sömürü"yü kendine "hak" sayan "soylu" sınıfın karşısına "Hakkım, vermezsen üretimi durdururum." diyerek geçerliliği tartışılmaz bir mantıkla dikilen "emekçi"nin güçsüz örgütsüz de olsa, insan sınıfına sokulmasa da yarattığı "değer" in kendisine verdiği "hakların" bilincinde olduğunu vurgulamıştı. O günün toplumsal koşulları içinde elbette ezilecekti hakkını arayan Menofisler; ama yürekli ve bilinçli olmaları insanlığın geleceği adına bir umut ışığıydı.

"İsyan"da ise henüz endüstrileşme aşamasını tamamlamamış 1840'lar Almanya'sında, üretimi geri bir teknikte evlerinde sürdüren Silezyalı dokuma işçilerinin, endüstri alanında ileri ülkelerle dış piyasada yarışabilmek için amansız bir ücret indirimine başvuran imalatçı patronlara karşı ayaklanışının öyküsü dile getirilmişti. Örgütsüz ve bilinçsizdi dokuma işçileri; sorunları açıklıktı ve öç alıyorlardı haklarını vermeyen düzenden, patron evlerini yakıp yıkararak makineleri parçalayarak. Yarattıkları şiddet olayı sorunlarına uzun vadeli bir çözüm getirmek amacından uzaktı ve kolayca bastırılmıştı. Ne var ki 1844 Silezya ayaklanmaları ekonomik eşitsizliğin belirli bir noktasına gelindiğinde en boynu bükük, en örgütsüz grupların bile korkutucu bir güç olabileceğini kanıtlıyordu; ayrıca tüm yanıtları ve doğrularıyla, endüstrileşmenin eşliğinde bir ülkenin emekçi kesimi içinde bir "silkiniş" in belirtisiydi bu eylem. Ve Almanya'da geniş çapta makine kullanımına geçilmesiyle sendikalaşmanın, örgütlü proleter hareketlerin yaygınlaşacağı yıllar pek de uzakta değildi .

"Grev", görevleri ve hakları yasalarla belirlenmiş, sendikalı endüstri işçisinin 1970'ler Türkiye'sinin koşulları içinde haklarını yasalar çerçevesinde ne dereceye dek savunabildiğini gözler önüne seriyor. "Yusuf ile Menofis"ten, "İsyan"dan bu yana çok yol alınmış kuşkusuz "kalkınmakta olan ülkeler" sınıfına sokulan Türkiye'de bile. Ama yasalar dizginlemiş mi, insanın varoluşundan bu yana süregelen sömürü alışkanlığını? Emekçi, egemen güçlere karşı hala kendi sınıf kavgasını vermek zorunda değil mi? Bu sorulara ışık tutmak için yoğun bir laboratuvar çalışması yapmış Çağdaş Sahne sanatçıları. 1973 yılında Bursa'da bir otomotiv - montaj sanayii işyerinde başlatılan grev tüm ayrıntılarıyla tüm belgeleriyle değerlendirilmiş, çözüme engel olan etkenler bir bir saptanmış ve laboratuvar raporunda "hazin bir hürriyet" olarak belirlenmiş Türk emekçisine yasalarca tanınan "hak ve özgürlük".

Kuralınca Oynanan bir Oyunun Oyuncuları

1973 Bursa Grevi'nin incelenmesine tüm Türkiye'yi kapsayan koşulların sergilenmesiyle başlanıyor. Böylece "genel" bir perspektif içine oturtuluyor olay. "Genel" ile "özel" arasındaki zincir sağlam bir

diyalektikle dinamik bir anlatımla halka halka bağlanıyor. Yönetmen Onay'ın deyişiyile, "genel perspektifin derinlemesine işlenen bir parçası" oluyor anlatılan olay.

En genelde "Hür Dünya" sloganıyla ülkeye sokulan Batı emperyalizminin altı çizilmiş. Fon perdesinde ta yukarılarda el sıkışan iki "dost" ülke : Amerika ve Türkiye. Ülkede üslenmiş Amerikan askerleri; ülkenin dış politikasını bağımlı kılan siyasi anlaşmalar; bunlar o günlerin radyo ve gazete haberleriyle belgeleniyor. Geri plandaki panoda ise ülkeye yerleşmiş yabancı sermaye kuruluşları şematik bir biçimde gösterilmiş : yabancı bankalar, yabancı şirketler. Yabancı sermaye ile işbirliği yapan Türk holdingleri, şirketler ve fabrikalarda "anasını ağlatanı karun etmek için büyük hürriyetiyle el kapısında çalışan" emekçiler.

Ülkenin yönetimi ise dış emperyalist güçlere ve yerli sermaye çevrelerine bağımlı bir koalisyon hükümeti elinde 12 Mart döneminin sıkı yönetimci, "komünist avcısı" hükümetlerinden biri. Uyguladığı siyasi rejim demokrasi ve devlet güvenlik mahkemeleri kurulmakta o sıralarda. Bu dönemde "komünizm tehlikesi"ni ortadan kaldırmak amacıyla, sıkı yönetime 'her gün gözaltına alınan sorguya çekilen, gözdağı verilen, susturulan, "yakalanmak, hapse girmek hatta asılmak hürriyetiyle hür" bir Türk emekçi sınıfı var. Böyle bir "demokrasi" ve "özgürlük" ortamında emekçinin davasına "resmen" sahip çıkması gereken kuruluşlar da büyük bir ihanet içindeler; sırtı sermaye çevrelerine dayalı, işçinin haklarını savunmaktan çok işverenle işçi arasında "arabuluculuk" görevini yüklenmiş, yıllar yılı işverene işçi adına ödün vermiş "milliyetçi" bir işçi konfederasyonu; AP milletvekilliğine aday bir işçi federasyonu başkanı; sarı sendika; sonucu önceden belli "milliyetçi" toplu sözleşme görüşmeleri; ve bu koşullar altında yasal haklarını elde etmek için yasal yollara başvuran sendikali emekçiler. İşte ülke çapında kuralınca oynanan bir oyunun işbirlikçileri. "Grev"in "sevimsiz", "komik" karakterleri olarak oyun boyunca girip çıkıyorlar sahneye ve daha bir sevimsizleşip gülünçleşiyorlar emekçinin dramı yoğunlaştıkça.

Irgat mı, işçi mi?

"Genel"den başlayıp gitgide sınırlanan "dramatik durum" bir işçi ailesinin "özel" yaşamında odaklanır. Namuslu, deneyimli birkaç sendikacının haklı direktmesiyle Bursa'da 8 fabrika adına yürütülen toplu sözleşme görüşmeleri çıkmaza girince, saat başına ücret artışı, iş kazası tazminatı ve fabrikanın yönetimine katılma isteklerini elde etmek için bir tek yol kalır işçiye: greve gitmek. Ve oyunda gerçekçi bir gözlemlerle grev eyleminin işçinin özel yaşamında yarattığı tedirginlik dile getirilir. Türkiye'de grev deneyimi az, yavaş bilinçlenen genç bir işçi sınıfı var. Genç işçinin karşısına grev eylemine umacı gözüyle bakan anası babası dikiliyor; greve katılarak ailesinin güvenliğini tehlikeye atmak ya da "hak" kavgasında arkadaşlarını yalnız komak ikilemi içinde genç işçi. "Adın komüniste çıkar, işinden olursun, süründürürler seni" korkutmalarıyla "tehlike"den uzak tutmaya çalışır baba oğlunu. Anlaşmaları zordur aslında: baba yaşama savaşını tek başına sürdüren, tüm gerçekleri kabullenmiş bir "irgat", oğul ise gerçekleri değiştirmek için aynı davayı savunan kişilerle birleşmenin gerekliliğini öğrenmiş bir "işçi". Bu nedenle de katılacak greve. Deneyimli sendikacılar yönetiminde federasyon ve konfederasyondan gizli olarak gerçekleştiriliyor 1973 Bursa Grevi. "Genel" ile "özel"in seyirciye aynı anda yansıtılmasını sağlayan başarılı oyun kurgusu "Grev"i organik bütünlüğe ulaştıran başlıca etkenlerden biri olarak ortaya çıkıyor böylece.

Grevden Sonra Hava Günlük Güneşlik Değil

Türkiye yakın tarihinin en ilginç işçi hareketlerinden biri 1973 Bursa Grevi; endüstri kesiminde işçi bilinçlenmesinin kesin bir kanıtı. Ülke çapında oynanan "oyun" bozulmuştur ve "büyük" oyuncular yeni bir senaryo düşünmek zorundadırlar. Önce kaba kuvvet gösterileri başlar: grev gözcüleri "ülkücü" komandoların saldırısına uğrar. Ve grevden üç gün sonra "büyük" holdingin isteğiyle işçileri grevde olan bir fabrikaya karşın 8 fabrikada birden lokavt uygulamasına başlanır. Sermaye örgütü işçiye karşı

açık tutumunu ortaya koymuştur. Zamanın başbakan yardımcısı bir çözüme gidilebilmesi için hakem tayin edilir. Konfederasyon genel sekreteri federasyondan tam yetki alır ve protokol imzalanır: sermaye, hükümet, ve "milliyetçi" konfederasyon üçlüsü işçiyi bir kez daha oyuna getirmiş ve ücret artışıyla ilgili olarak işçinin değil de işverenin önerisi kabul edilmiştir. "İhtilaf sona ermiştir" ve işçi yine eli böğründe kalmıştır. Ne var ki bu serüven işçiye pek çok şey öğretmiştir; işçinin bilinçlenmesi yolunda büyük bir aşama yapılmıştır. Karşılarında cephelenen birleşik güçlere karşı emekçi kendi sınıf savaşını vermek zorunda olduğunu anlamıştır. Grev bir savaş okuludur ama savaşın kendisi değildir. Sınıf kavgası şimdi başlamaktadır. Emekçi akılcı, soğukkanlı olmak zorundadır. İlk iş "milliyetçi" konfederasyondan bağımsız, devrimci bir sendika bünyesinde toplanmaktadır: ne var ki sendikayı da aşan bir kavga bu; bu nedenle bir sonraki adım işçinin politik örgütlenmesi olmalı ve işçi ülke siyasetine ağırlığını koymalıdır. Kısacası çetin ve uzun bir yol var "hak" savaşını sürdüren emekçinin önünde. İşbirlikçi cephe işçinin yasal haklarını yasa dışı uygulamalarla engelleyecek, toplu sözleşmeye karşı çıkacak, işçiyi bölmeye çalışacak, devrimci sendikaya girmelerini engellemek için işçileri işten çıkaracaktır. Bu oyunlara karşı direniş tam olmalıdır; oysa işçi bilinçlenmesi henüz tam anlamıyla yaygınlaşmamıştır; birliği bozan zayıf kişiler çıkacaktır aralarından. Bu yüzden dövülenler olacaktır. Ve oğullar birbirini dövdü diye "işçi" ile "ırgat" arasındaki ayrımı biraz anlar gibi olan ama olayları hala duygusal tepkilerle değerlendiren işçi babaları yılların içlerinde biriktirdiği öfke ve hınçla daha bir süre küfredeceklerdir "insanca" yaşama çabalarını baltalayanlara.

Belgelerin Desteğiyle Oluşan Diyalektik

"Devrimci gerçekçilik" ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalan bir oyun "Grev". Emekçinin 1970'ler Türkiye'sinin genel koşulları içinde sürdürdüğü hak kavgası romantik düşlerin, kolay çözüm reçetelerinin, ucuz sloganların arkasına sığınılmadan tüm karmaşıklığıyla ve geleceğe uzanan tüm zorluklarıyla yansıtılmış, 1973 Bursa Grevi çok yakın bir geçmişin olayı. Bu nedenle belge kullanımı bakımından zengin bir oyun çıkıyor karşımıza. Herşeyden önce oyunun kendisi olayı yaşayan kişilerden ve belgelerden edinilen bilgiyle oluşturulmuş. Oyunun diyalektiğini desteklemek için yine belgeler kullanılmış. Çelişkiler belgelerle vurgulanmış. Tüm belgeler ayrıca "Grev"de dile getirilen eleştirinin doğruluğunu ve kanıtlanabilirliğini gösteriyor.

Seyirci Faşizmi Yargılıyor

"Grev" bir bakıma oyuncu ve seyircinin birlikte katıldığı bir mahkeme olayı olarak yorumlanabilir. Ortada emekçiye karşı işlenen suçların belgeleriyle dolu bir dava dosyası var. Suçlu sandalyesinde faşist uygulamaları simgeleyen Savcılık görevini, suçu açıklayarak belgelerle kanıtlayan oyuncular yüklenmiş. Seyirci ise yargıç koltuğunda olayların gözlemine yaparak, kanıtları inceleyerek yargılıyor. "Grev"de seyirciyle sözlü diyalog kurulması amaçlanmış. Belirli sahnelerde oyuncular seyirciye çeşitli sorular yöneltiyorlar. Seyircinin katkısıyla oyunun konuya yaklaşımı daha nesnel bir nitelik kazanıyor. Mahkeme emekçiye haklı, egemen güçleri suçlu buluyor. Ve böylece "cici" demokrasinin garip bir çelişkisi vurgulanmış oluyor : bundan 140 yıl önce faşist güçler ilk Türk endüstri işçisine hiç bir yasal hak tanımıyordu. 1973'te ise işçinin elde ettiği yasal hakları hiçe saymaktan çekinmiyorlar. "Ülkücü" komandoların amansız bir insan kıyımına giriştikleri, ağızlarda sıkı yönetim sözünün dolaştığı, "Milliyetçi Cephe" yönetimindeki 1976 Türkiye'sinde de durum pek başka değil. "Haklı"nın suçlandığı, suçlunun "haklı" bulunduğu bir garip "demokrasi" yaşantısı içinde Türkiye ve "Grev" oyununa sanatçı ya da seyirci olarak katılan herkes bu aldatmacanın karşısında.

Vurgulanan Çelişkiler

"Gerçek" bir olayı ilginç bir tiyatro yaşantısı biçimine sokmakta en çok çelişen durumlardan yararlanmış "Grev" yazarları. Çelişkiler birbirini dengeleyen kısa çarpıcı sahnelerle ya da belgelerle verilmiş. İşte birkaç örnek: bir sendika başkanı bir toplumsal sınıfın başka bir toplumsal sınıf üstünde baskı

kurmasını yasaklayan 141 - 142'inci maddelere dayanarak bir takım işverenleri mahkemeye vermiş. Sonuç; takipsizlik. Oysa aynı suçtan mahkemeye giden emekçi ve emekçiden yana kişilerin sayısı gitgide kabarmakta. Grevi destekleyen yoksul bir mahalle berberi grevdeki işçileri parasız traş ederken, yeni palazlanmış bir ses yıldızı sinema dergilerini süslesin diye grevdeki işçilerle kolkola resim çektiriyor ve onlara "Parayla Saadet Olmaz" şarkısını adayarak emekçinin davasını ne kadar "iyi" anladığını gösteriyor. Lokavt kararından sonra eli kolu bağlı kalan grev komitesi başkanı grevcileri destekler gibi görünüp de gerektiğinde yardım etmeye yanaşmayan federasyonu protesto etmek için kendini yakmayı düşünürken, gazeteler "herkese bir otomobil kampanyası"na başladıklarını müjdeliyorlar. İlk taksit olarak istenen 690 lira söz konusu otomobilleri yapan emekçinin bir aylık ücreti. Son taksit ise işçinin istediği ama verilmeyen aylık ücret: 900 lira. Devlet çiftliklerinde bir ineğin aylık bakım masrafı olarak saptanmış bu bir işçi ailesine çok görülen para. Ve emekçi kesimi "insanlık onuru" adına savaş verirken bir dairede gazetelerdeki otomobil kuponlarını paylaşamayan memurlar. insanı hem güldüren hem ağlatan çelişkilerin sık sık görüldüğü bir ülke Türkiye. "Grev" in en başarılı yanlarından biri güldürü malzemesinin "komik"in gerisinde yatan "acıklı gerçek"le dengelenmiş olması.

"İşler Ömrün Boyunca Durmadan Yalan Değirmenleri"

"Grev"deki bir başka güldürü ögesi de işbirlikçi cephenin işçiyi davasından saptırmak için yaptığı demagoji. Emekçi ile işveren arasındaki çekişmelerin süregeldiği ve binlerce Türk işçisinin çalışmak için Avrupa'ya gittiği sıralarda radyoda yayınlanan bir demeç: dünya Türkiye'nin hür demokratik kalkınmasına hayranlıkla bakmaktadır. Faşist kişilerin işçi olaylarıyla ilgili yorumu : komünistlik bulaştı herkese başı mutlaka ezilmeli, bu rezalet sona ermeli. "Milliyetçi" konfederasyon genel sekreterinin olaylarla ilgili açıklaması: işçi - işveren uyumsuzluğu yoktur, işyeri uyumsuzluğu vardır. İşveren temsilcisinin toplu sözleşme görüşmeleri sırasında işçilere verdiği öğüt: memleket meselesi bu; bencil olmayın, istediğiniz ücreti verirsek biz batırız; büyük bir aileyiz biz, birbirimizi düşünmek zorundayız. Lokavtla ilgili bir demeç: Lokavt kararı işçiyi karşı değil, işçileri siyasi emellerine alet etmeye çalışan bozguncu sendika temsilcilerine karşıdır. Beyni yıkanmış bir vatandaşın tekerlemeleri: Ücret artışı istemenin büyük sakıncaları var; ücretler artınca maliyet de artar, fiyatlar yükselir, memleket enflasyona gider; yazık değil mi? Toplumdan soyutlanmış birtakım kişiler yutuyorsa da bu dolmaları, emekçi kesimi gülüp geçiyor. Öyleyse başka yöntemler gerekli: grev komitesi başkanını satın almak gibi. Kendisini satmaya razı görünürse bunu bir şantaj aracı olarak kullanmak gibi. Hiçbiri sökmeye kaba kuvvete başvurmak gibi. Seyirciyi hem güldüren hem tiksindiren kısacık hızlı sahnelerle vurgulanıyor çıkar çevrelerinin sinsi yöntemleri.

Başarılı bir Epik Tiyatro Çalışması

Çağdaş Sahne sanatçıları oyunda iletilmek istenen "düşünceyi" sahne üstünde tüm yoğunluğu, karmaşıklığıyla yansıtabilecek "anlatım" yöntemini oluşturmak yolunda tüm çabalarını ortaya koymuşlar. Oyunu tarihsel, toplumsal bir perspektife oturtmak ve seyircinin oyun kişileriyle özdeşleşmesini engelleyerek olayları eleştirel bir gözle izlemesini sağlamak amacıyla, Brecht tiyatrosunu animsatan ama yazarın, yönetmenin, oyuncunun özgün katkılarıyla daha bir çeşitlilik kazanan ilginç "epik" yöntemler geliştirilmiş. Oyunun anlatıcıları davayı seyirciye açıklarken sık sık çeşitli kişiliklere bürünerek sözünü ettikleri olayları ve kişileri canlandırıyorlar ve sonra hemen kendi anlatıcı kişiliklerine geri dönüyorlar. Belgeler, "radyo", "gazete haberi", "reklam", "mikrofonda yapılan konuşma" biçiminde ya da projeksiyonla yansıtılan görüntülerle iletiliyor. Yer yer seyirciyle sözlü diyalog kuruluyor; Çağdaş Sahnenin epik tiyatrodaki yürekli ve başarılı bir denemesi bu. İşbirlikçi cepheyi simgeleyen ve bir örnek ceketler giyen oyun kişileri canlandırdıkları tipleri "yaşamıyor", "oynuyorlar" dozunda bir abartma ile. Öte yanda tüm emekçiler "gerçekçi" bir anlatımla canlandırılmış; ama işçinin "özel" dramını anlatan sahneler bile melodrama yüz vermeyen bir

anlayışla işlenmiş. 1973 Bursa Grevi olayının genel perspektif içinde algılanabilmesinde dekorun önemli yeri var. İşçi korosunun çarpıcı bir ezgi eşliğinde yer yer okuduğu Nazım Hikmet'in "Bir Hazin Hürriyet" şiiri emekçiyi sömüren düzeni kınayarak oyunun demecini vurgulayan ve organik bütünlüğüne katkıda bulunan bir başka epik öge. Sonuç olarak tiyatrodaki "öz" ve "biçim" uyuşmasının en başarılı örneklerinden biri "Grev".

Oyun boyunca seyircinin dikkatini her an ayakta tutmak için, sahneden iletilen "gerçek", zaman bakımından bir kaç değişik düzeyde verilerek seyirci öyküye yabancılaştırılmış. İlk düzeyde oyunun oynandığı belirli bir günde salonu dolduran seyircilerle, sahneye kendi kişiliğiyle çıkan ve seyirciyle sözlü diyalog kuran oyuncuların 1976 yılındaki gerçekliği ve kişilikleri var. Anlatıcı oyuncular her kendi kişiliklerinden çıkıp başka kişileri oynadıklarında 1973 yılının çeşitli zamanlarında olup bitmiş olayların her birini zaman bakımından farklı bir "gerçeklik" düzeyinde yansıtıyorlar ve her sahnenin sonunda anlatıcı kişiliklerine bürünerek 1976'nın "gerçeklik" düzeyine dönüyorlar. Emekçiler arasında geçen sahnelerde ise oyun kişileri 1973 Bursa Grevini olayın gerçek kişileriymişçesine ve sanki seyircinin varlığından habersizmiş gibi yaşıyorlar. Böylece ana öykünün "gerçeklik" düzeyi ile öteki sahnelerin çeşitli "gerçeklik" düzeyleri ve anlatıcılar ile seyircinin "gerçeklik" düzeyi oyun boyunca durmadan yer değiştirerek seyircinin öykünün akışına kapılmasını engelliyor ve seyircinin dikkati değişken bir malzeme üstünde yoğunlaştırılabilir. Gerek "öz" ün biçimlendirilişinde gerek seyirci tepkisinin kontrol edilmesinde "Grev"de izlediğimiz kurgu tekniği oyunun tiyatroculuk açısından en büyük başarısı.

Bir Tiyatro Olayı

1976'nın yaşadığımız aylarının Türkiye'deki en önemli tiyatro olayı "Grev". Herşeyden önce Türkiye'de emekçinin hak kavgasını dürüst bir biçimde, en genel boyutlarıyla ve en ince ayrıntılarıyla sahnede yansıttığı için; devrimci çizgide tiyatro yapan bir topluluğun kendi bünyesinde oluşturduğu bir oyun olduğu için. Karmaşık bir dramatik malzemeye organik bütünlük kazandıran ustaca kurgulanmış bir sahne yazısı biçimine sokan yazar Nihat Asyalı, yardımcısı Yusuf Dağüstün ve sahne yazısına katkıda bulunan tüm sanatçıların yaptıkları, çok sabır gerektiren, bilinçli çalışma her türlü övgüye değer. Oyunun dinamik bir sahne gösterisi biçiminde gerçekleşmesi için tüm bilgi ve çabasını ortaya koyan yönetmen Onay'ı ve kusursuz bir takım oyununu her gösteride aynı hızlı tempo ve şaşmaz disiplinle sürdüren genç Çağdaş Sahne oyuncularını yürekten kutlarız. Oyun gitgide daha bir yerleşecek, aksayan bir iki nokta yavaş yavaş düzelecek sanırız. Oynandığı ilk ay içinde "kongre" sahnesinde ve satılan her yerli otomobilden işçisine düşen payın tartışıldığı sahnede seyirciyle diyalog kurmada zorluk çekiliyordu. Seyircilere yöneltilen tüm soruların bir kez daha gözden geçirilmesi ve seyirciyi doğru yanıtla yöneltecek biçimde sınırlanması gerekli. Grevden önce işçi aileleriyle ilişki kurmak için düzenlenen gösteride saz ozanının türküsünün vurgulanmak istenen niteliği anlaşılmıyor. "Gerçekçi" anlatımla canlandırılan sahneler ve toplu sözleşme görüşmelerinde daha ekonomik bir anlatım yoluna gidilebilir kanımızca. "Grev", sanatçıların sürekli olarak yenileyebileceği, kıvrak, soluklu bir oyun. Bu nedenle de hiç yıpranmadan uzun süre sürdürebilir başarısını.

Yayımlandığı yer: Özgür İnsan, Mayıs 1976, Sayı: 31, s.78-83